

Mikszáth Kálmán

Akét
koldusdiák

A large, ornate initial letter 'A' decorated with intricate floral and vine patterns. The letter is filled with detailed designs, including leaves, flowers, and small circular motifs. The decorative elements extend downwards from the letter, forming a vertical stem with more floral details.

Editura Kedvenc Kiadó
Székelyudvarhely, 2016

E mű részleteinek vagy teljes egészének közlése bármilyen médiában a kiadó írásbeli engedélye nélkül tilos és bűncselekmény a hatályban levő törvények szerint.

Reproducerea parțială sau integrală a ediției fără acordul editurii este interzisă și va fi pedepsită conform legilor în vigoare.

Megrendelhető:

0744-505331

0744-611095

E-mail: kedvenckiado2012@gmail.com

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MIKSZÁTH, KÁLMÁN

A két koldusdiák / Mikszáth Kálmán. - Odorheiu Secuiesc :

Kedvenck Kiado, 2016

ISBN 978-606-8638-23-2

821.511.141-31

TARTALOMJEGYZÉK

I. FEJEZET	
DOBOS NÉNI ÉS DIÁKJAI.....	4.
II. FEJEZET	
HOL VETTE A NÉNI A KÉT KOLDUSDIÁKOT?.....	7.
III. FEJEZET	
CSATA A NAGYERDŐN.....	12.
IV. FEJEZET	
SOHASEM KÖTHETSZ KARDOT!.....	16.
V. FEJEZET	
KIRE MARAD A BOLT?.....	21.
VI. FEJEZET	
A FEHÉR ÉS A FEKETE KUTYA.....	26.
VII. FEJEZET	
A FEJEDELEM DÉLUTÁN.....	37.
VIII. FEJEZET	
HÍRNÖK A MÁSVILÁGRÓL.....	44.
IX. FEJEZET	
A KINCS.....	49.
X. FEJEZET	
NESSSELROTH ÁGNES.....	61.
XI. FEJEZET	
AZ ELTÚNT SZERENCSE.....	71.
XII. FEJEZET	
A RAB.....	82.
XIII. FEJEZET	
AKIT A GOLYÓ NEM FOG.....	90.
XIV. FEJEZET	
A VÉRPAD.....	99.

I. FEJEZET DOBOS NÉNI ÉS DIÁKJAI

Ezelőtt valami kétszáz vagy háromszáz esztendővel - mert ha nagyon messze hagyjuk az időt magunk mögött, ide-oda benne száz esztendő - a debreceni tornyos kollégiumban éppen olyan zajos volt az élet, mint most.

Hiszen a diákélet nem változik, magok a diákok sem. Jól mondta a hajdúszoboszlói ember, aki az anyjukkal berándult Debrecenbe tizenöt esztendő után másodsor, hogy: „Ejnye, nézze csak kend, ezek a diákok egy csöppet sem nőttek azóta.”

Nem ám, mindig egyformák, mindig ugyanolyanok, habár mások is. A professzor urak is majdnem ezek voltak, csakhogy háromszögletű kalapot s másféle szabású ruhát és alakút viseltek (a híres Hatvani professzor csak később jött).

A kosztadó asszonyok és gazdák szinte ugyanolyan potrohos, jókedvű alakok, mint mostanában. Csakhogy most Nagy János úrnak, Kispéter Istvánné asszonyomnak nevezik, akkoriban pedig Bujdosó Jánosnak, Dobosné asszonyomnak hítták a legjobb kosztoló helyeket.

Dobosné asszonyom a Csapó utcán lakott, egy alacsony földszintes házban, nem messze a híres iskolától. Elöl bolt volt egy szépen festett néhai sertéssel, melynek belső részei messzire piroslottak (egy hajdani diák festette, azóta híres piktor lett belőle valahol külső országokban), bent az udvarban a Dobos néni lakása, s távolabb a diákszobák. Ágy hátán ágy a szobákban, az ágyakban kettésével háltak a „nebulók”. A bagoj-diákból kettő számít egy „filozófus” vagy „poétát”. Mert a rétorától kezdve fölfelé már külön ágy dukált Dobos néninél, s „Domine” titulus a professzor uraknál.

A „Dobos néni férje”, mert bizony csak (s amint kitudódik alább, teljes joggal) a felesége után nevezték őkegyelmét, polgári foglalatosságára nézve hentes volt. Nem értett ugyan sokat a mesterséghez, de mivelhogy apjától, aki szintén kosztos diákokat

tartott, azt a festett sertést örökölte, a boltcégér kedvéért meg kellett maradnia hentesnek, pedig már Debrecenben akkoriban is annyi volt a hentes, mint amennyi Bécsben most a doktor.

Aztán azért is jó volt, mert Dobos néninek nagy örömet okozott a hizlalás. Minden szenvedélye az volt, hogy ami a keze alá jut, legyen akár malac, akár diák, az ott színt és húst kapjon.

Negyven, ötven sertést hizlalt, s tíz fizetéses kosztos diákot tartott, azonfelül kettőt, akiket ő maga szemelt ki, ingyen.

A fizetések nyolc pengőt fizettek havonként, s ezért mindent kaptak tőle, még anyai tanácsokat és hátbautéseket is.

Elhíresült hely volt a városban, s igen gyakran lehetett hallani:

„Dobosné bolond, Dobosné még ráfizet a diákjaira!” Néha szemébe is megmondták, különösen a szomszédból a rossz lelkű Percz István:

- Ej, ej, komámasszony, nem jó rendszer ez, nem jó! Adjon a diákoknak kevesebb húst és több hátbautést! Majd meglássa, hogy jobban kijön velök.

De szerencsére Percz uramnak nem sok befolyása volt az asszonynéniére, s a diákoknak bőven kijárt a kolláció, de a pírongatás is. Mert ha a szíve jó volt is, a nyelve keresztül-kasul járt minden halandó lelken, aki a tekintete elé került. Azt lehetett volna hinni felőle, aki felületesen ösmerte, hogy egy kiállhatatlan sárkány.

Már korán reggel elkezdődött a háznál a rettenetes patália; legelsőbb Dobos bácsit szidta össze, kivel szörnyen rosszul bánt, sokszor megfogta, és kigurította az ajtón, egyszer ott esett össze a küszöb előtt, de ő ezt mind eltűrte, felkelt nagy nyugalommal, leverte a port ruháiról, s besompolygott a boltba nagy dörmögéssel.

- No, megállj, asszony!... mert végre is én vagyok a te urad; kezemben vagy, megállj! Ezer szerencséd, hogy bennmaradtál!

Úgy tett Dobos bácsi, mint Scipio, ki midőn átevezett a tengeren Afrikába, s a parton megbotolván elesett, mégis úgy kiáltott fel kevélyen: „Aftika földje, erősen tartalak!”

Mikor a férjével végzett, a szolgálókkal kezdett zenebonát csinálni, valamennyit megverte, vagy legalább sírásra fakasztotta. Azután nagyharagosan berúgta lábával a diákcéllakat, és besüvített:

Respect pentru Jó: szíve svolt, de már a stílusából nem engedett. Ezt a mai debreceni kosztoló asszonyok már így fejezik ki: „Tessék reggelizni jönni.” (A szép szó olcsóbb lett azóta, de a hús drágább.)

Hanem ha a nap fele részében azzal foglalkozott a nemzetes asszony, hogy mindenkinek keserűséget okozzon, a nap másik részét meg éppen abban töltötte, hogy mindenkit kiengeszteljen. Így volt neki egész napra való dolga, hogy soha el ne unhassa magát. Jó falatokkal állította meg a szolgálók könnyeit, megsimogatta a diákok fejét, megbecézgette azokat, akik aznap jól viselték magokat, kikérdezte leckéjüket a gyengébbeknek, mert tudott ám diákul is csak úgy, mint maguk a nagytiszteletű professzor urak, s amelyiknek nagyon nehéz feje volt a tanulásra, még azt is meg tudta vigasztalni jóságos szavaival: „Ne félj, édes fiam, hiszen a bátyád is nálam volt kosztban, az is nagy számár volt, mégis királybíró lett belőle Erdélyországban.”

De minek számoljuk elő minden diákját, különösen a fizető úrfiakról kevés a mondanivalónk. Hisz mi történetük van azoknak! Többnyire gazdag, befolyásos uraknak a fiai (mert nehezebb volt akkoriban bejutni Dobos nénihez kosztosnak, mint mostanában a minisztériumhoz fogalmazónak), tehát rendre gazdag, befolyásos urakká lesznek, és mégis azt hiszik, hogy semmi különös sem történt velük, hanem a két ingyenes diák sorsát fogjuk kísérni.

II. FEJEZET HOL VETTE A NÉNI A KÉT KOLDUSDIÁKOT?

Azt sem tudják még, kicsodák, pedig ezt kell legelőbb elmondani.

A néninek magának is két fia volt valamikor, Pista volt az egyik, s Lacinak hítták a fiatalabbikat. Az úristen azonban megszerette, magához szólította egymásután mind a kettőt. Pedig iszen eleget szerette azokat Dobosné asszonyom is, s amint kivitték a másiknak a koporsóját is az udvarból, a derék asszony maga is beteg lett, hagymázba esett, s ha nincs ott kéznél a felcser, tudós Sopronius Gábor uram, bizony-bizony utánament volna azoknak a szegény fiúknak.

De így is, mikor felgyógyult, szörnyen fáj a szíve miattok; mikor a sok idegen diákon végig-tekintett, mindig kiestek a könnyűk szúrós, hamuszín szeméből: „Istenem, istenem, egyik sem az enyim.” Annyian valának, és mégis üres volt az udvar, hiába szaporította meg a számukat hétről tízre, mégiscsak ki volt halva az udvar, és megdőbentette a csendje, elszorította a szívét, mégiscsak hiányzott mindenünnen az a kettő.

Hej, mikor még a „Pista”, „Laci” nevek hangzottak az udvaron!

Egy jó gondolata támadt erre a néninek, hogy hát ha két olyan szegény diákot vennének magokhoz, akiért nem fizetnek kosztdíjt, aztán ő azt hihetné róluk, egy kis fantáziával, hogy ezek az ő fiai, „mert látod fiam - mondta Dobos bácsinak -, az a fizetés rontja a dolgot”. Legalább az illúziót bizonyosan az tette tönkre.

Lakott ebben az időben a Nyírben egy Krucsay nevű hatalmas, gazdag úr, akinek pallosjoga is volt, s arról lett nevezetes, hogy a tulajdon feleségét lenyakasztatta, mert kegyetlen szívű, gonosz indulatú ember vala.

Dobos néni Krucsaytól szokta vásárolni a portékát. Annak nagy erdei voltak Ungban, Beregben, ezerszámra makkolt ott a sertés.

Egyszer, éppen abban az időben, mikor Dobosné is nála volt, úgy megverte egyik jobbágját, hogy másnap beiehalt a kegyetlen botütésekbe.

Nem valami nagy és szokatlan dolog volt az akkor! A vármegye nem hogy szemet hunyt rá, de ki sem merte soha nyitni, s újságlapok ki nem kürtölték világgá, mert nem is voltak. Kár is lenne piszkálni, hiszen hálistennek, ingyen terem a paraszt Magyarországon, épp úgy, mint a mogyorófapálca. - Egészen rendén van, hogy egyik a másikat pusztítja, a paraszt lenyesi a mogyorófapalcát, a mogyorófapálca lenyesi a parasztot.

Említeni méltó is csak azért, mert a halálra botozott jobbágnak, névszerint Veres Jánosnak, két suhanc fia volt, akik a halottat nagyon megsiratták, s a temetés után bekéredztek a kastélyba.

Dobos néni bent alkudozott a sertésekre Krucsayval, mikor a huszár jelenteni jött, hogy két parasztfiú, amolyan tizenkét-tizenhárom éves forma, kíván bejönni az úr elé minden áron.

- Akkora tacsók? Nincsen most karácsony, hogy a Betlehemet hoznák. No, mindegy, ereszd bel!

Két hirtelenszöke fiúcska lépett be, az egyiknek, a nagyobbiknak, veres volt a szeme a sírástól, a másiké tisztán, nyugodtan kékllett.

- Kik vagytok, kis emberkék? - kérde Krucsay.

- Mi a Veres-fiúk vagyunk - felelte a nagyobbik.

- Látom a hajatokról. No, mit akartok?

Ekkor a kisebbik fiú egészen közel lépett a rettenetes, zord külsejű Krucsayhoz és azt mondta:

- Eljöttünk hozzád, nagy úr, mert te botoztattad halálra az apánkat.

- Nos? - szólt Krucsay félvállról, nevetve. - Azt akarjátok, hogy feltámasszam?

Most a nagyobbik fiú szólalt fel:

- Azt akarjuk neked mondani, hogy vigyázz magadra! Vigyázz magadra!

A gyermek fölemelte a mutató ujját, és megfenyegette a „Nyírség királyát”.

A gyermek hangja úgy csilingelt, mint a temetésen a csengettyű, s fenyegető ujjának árnyéka egy reszkető késpengét ábrázolt a falon.

A kegyetlen Krucsay, aki nem félt ujjat húzni a vármegyével, aki szemébe nézett nemegyszer a halálnak (ösmerte jól, maga is hitta

sokszor), aki a palatinussal is akárhányszor kikötött, az a hatalmas Krucsay összerezte a gyermek fenyegető ujjától.

- Ejnye, akasztófára való kölykei! Átkozott medvebocsok - kiáltás megdidergett tagjaiban -, még ti fenyegetni mertek, nézze meg az ember! Ím lássa kegyelmed, Dobosné asszonyom, milyenek a parasztnak a palántái is! Hej, Mátyás, Mátyás - rivallt rá a huszárra -, kergesse ki ezt a két porontyot innen! Ki a faluból, a határból, az összes területemről, pusztuljon a magja is az ilyenek! Most pedig mondja meg kegyelmed a legutolsó árát, amit az ártányokért adhat, mert nagyon fel vagyok indulva.

Dobos néni maga is meg volt indulva, bizisten még könnyek is fénylettek a szemeiben, nem sokat alkudozott hát a nagy úrral, megadta a kívánt árt, s még aznap hazautazott a debreceni fuvarossal, Bujdosó Dániellel, aki Nyíregyházán innen minden egyes kastélyról és kúriáról, minden egyes majorságról tudta, hogy kié, milyen a gazdája, s milyen a gazdának a felesége; hány gyerek van a háznál, s kinek mennyi jussa lesz a jövőben.

De akárhogy szórakoztatta is útközben, a derék asszonyság fejéből ki nem ment a két parasztfiúcska sorsa. Mi lesz azokból? Kikergették őket a rideg világba. Most valahol az országúton bolyongnak sírva. Ki bont nekik ágyat éjszakára?

Amerre ment a falvakban, mindenütt füstölögtek a házak. Az emberek sütnek, főznek ott bent. De vajon főznek-e valahol annak a két szegény gyereknek?

S addig-addig rajzolta őket maga elé a képzelete, amint fáradtan, tikkadtan, lecsüggesztett fejjel az országúton mendegélnek, hogy egyszer csak, midőn Hadháznál kigurult a nehéz furmányos szekér, ott látta őket a valóságban a garád szélén ülve.

A nagyobbik testvér ölébe vette a kisebbik szöszke fejét, s szeretettel simogatta:

- No, ne okoskodj. Kej fel, és gyerünk még egy darabot. Ejnye, hogy tudtál te szaladozni odahaza! Hopsza, ugorj fel, kis öcsécském! Játsszunk lovasdit! Én leszek a nyerges, te leszel a rudas!

A kis fiú azonban bágyadtan csesztette le a fejét:

- Éhes vagyok, nem bírok - nyöszörgé. - Adj ennem!